

9. Шевців З. М. Теорія і методика професійної підготовки майбутніх учителів початкової школи до роботи в інклюзивному середовищі загальноосвітнього навчального закладу Дис. д. пед.наук 13.00.04 / Рівненський державний гуманітарний університет Рівне 2017, 608 с.

СТРУКТУРА ТА ПРИНЦИПИ ОРГАНІЗАЦІЇ КОРЕКЦІЙНО-РОЗВИВАЛЬНОГО СЕРЕДОВИЩА У РОБОТІ З ДІТЬМИ, ЩО МАЮТЬ ПОРУШЕННЯ РОЗВИТКУ

Бровченко А. К.

Актуальність проблеми. Одним з найважливіших факторів розвитку особистості дитини є середовище, в якому вона живе, грає, займається та відпочиває. Простір, організований для дітей в освітньому закладі, може бути як потужним стимулом їх розвитку, так і перепорою, яка заважає виявити індивідуальні здібності.

В умовах модернізації сучасної вітчизняної освіти особливої актуальності набуває проблема створення оптимальних умов розвитку, виховання, освіти дітей із порушеннями психофізичного розвитку. І саме в цьому сенсі необхідно говорити про необхідність створення в закладі освіти, де виховуються та навчаються ці діти, єдиного корекційно-розвивального середовища. Для продуктивної роботи з дітьми, які мають порушення психофізичного розвитку, необхідним є створення середовища, яке не лише допомагає коригувати та компенсувати порушені функції, а й сприяє розвитку особистості таких дітей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проведений аналіз сучасних наукових досліджень свідчить про те, що значне порушення інтелектуального, комунікативного, сенсомоторного та особистісного розвитку у дітей є головною причиною їх соціальної дезадаптації, дезорієнтації в навколишньому середовищі та залежності від допомоги дорослих. Тому особливо важливо організувати та забезпечити ефективне функціонування корекційно-розвивального простору для дітей з порушеннями психофізичного розвитку, яке відіграє важливу роль у соціалізації цієї категорії дітей та формуванні їх життєвої компетентності. Забезпечення ефективної допомоги кожній дитині, що має порушення розвитку, є ключовим фактором успіху у формуванні її психофізичного стану та забезпеченні її гармонійного розвитку.

Сучасні підходи вивчення корекційно-розвиваючого середовища визначають його як комплексний і системний механізм, який є пластично змінним і сприяє наданню постійної психолого-педагогічної допомоги дитині з порушеннями розвитку. За твердженням практиків, що спрямовували свою увагу на вирішення проблеми організації корекційно-розвиваючого середовища, воно

допомагає дитині стати соціально компетентною в іграх, заняттях, спілкуванні з однолітками та дорослими, а також реалізовувати мобільність та громадську активність. Це середовище має певні цілі та завдання, які сприяють якісній взаємодії педагогів, батьків та дітей і впливають на корекційно-розвивальний процес. Воно створює спеціальні умови для адаптації та соціалізації дітей з особливими освітніми потребами та спрямоване на гармонійний розвиток їх особистості та діяльності. Крім того, виховання та розвиток дитини повинні відбуватись в безпечному та психологічно комфортному середовищі [3, 5, 6].

Поняття корекційно-розвивального середовища тісно пов'язується у розумінні практиків та дослідників з поняттям розвивального простору, який визначається принципами, що забезпечують психологічно комфортну атмосферу для розвитку свідомості та поведінки дитини. Простір та середовище взаємодіють між собою саме так, що середовище матеріалізує ідеї, концепції, парадигми, моделі, теорії, принципи та підходи, які на ідеальному рівні задає простір.

Особливості структури, складових та методів проектування корекційно-розвивального простору розроблялися в роботах М. Монтесорі, О. Хохліної, Т. Корж, С. Лисенкової, Н. Голуб та В. Голуб, І. Брушневської, О. Чеботарьової, О. Низковської, І. Резніченко, Н. Софій та Ю. Найди, а також інших практиків і дослідників [1-7].

Мета дослідження. Метою дослідження є визначення принципів та структури організації корекційно-розвивального середовища для дітей з порушеннями розвитку з метою забезпечення їх ефективної соціалізації, здібностей до самореалізації та підготовки до успішної адаптації у суспільстві. В рамках аналізу цієї проблеми одним з завдань стає виявлення факторів, які визначаються саме корекційно-розвивальним середовищем та сприяють підвищенню якості роботи з дітьми з порушеннями психофізичного розвитку.

Виклад основного матеріалу. Освітнє середовище може мати свою специфіку залежно від корекційної спрямованості навчання і змісту виховання, та його головне завдання – забезпечити корекційно-компенсаторні умови для повноцінного розвитку всіх видів дитячої діяльності. Воно дозволяє дитині перебувати в досить повному контакті з навколишнім світом та вирішувати завдання найближчого психічного розвитку.

Основною метою як корекційно-розвивального середовища та розвивального простору є створення умов для розвитку дитини, де вона може самостійно визначати свої пріоритети, вибирати інтереси та способи самовираження через різноманітні види діяльності [4, 6].

Дослідники визначили кілька принципів створення корекційно-розвивального середовища як засобу роботи з дітьми, що мають порушення розвитку, зокрема:

1. Превентивна спрямованість всіх засобів корекційно-розвивального

середовища дозволяє запобігти виникненню відхилень у психофізичному розвитку дитини за допомогою створення спеціальних соціально-адаптивних методів взаємодії дитини з оточуючими та забезпеченням спеціальним навчальним, ігровим та побутовим матеріалом.

2. Пропедевтична спрямованість корекційно-розвивального середовища забезпечує дитині багатоетапне та поступове долучення її до інформаційного поля, де організовано безбар'єрне середовище, підбрано спеціальне обладнання та раціонально розміщені блоки, що розв'язують проблеми сенсорного, моторного, інтелектуального розвитку, психоемоційного розвантаження та соціальної орієнтації.

3. Претворюючий вплив середовища на розвиток дитини та формування у неї компенсаторних способів орієнтації, заснований на активізації збережених аналізаторів, мислення, мовлення та пам'яті.

4. Інформаційне поле корекційно-розвивального середовища враховує особливості пізнавальних процесів у дітей з порушеннями розвитку, специфіку контактів та способів отримання та переробки інформації.

Для корекційно-розвивального середовища характерне виділення кількох компонентів, серед яких соціальний, який забезпечує позитивний настрій і конструктивну взаємодію всіх учасників освітнього процесу, взаєморозуміння і задоволеність відносинами, а також авторитетність керівників; просторово-предметний, який потребує гетерогенності середовища, що складається з сукупності елементів, здатних оптимізувати всі види діяльності дітей; та психодидактичний, який має на увазі наявність оптимальної організації системи зв'язків між компонентами середовища [6].

Освітнє середовище закладу освіти, що сприяло б найоптимальнішому та ефективному корекційно-розвивальному процесу з дітьми, що мають порушення розвитку, має бути організоване таким чином, щоб забезпечити підтримку роботи педагога, заохочення до розвитку незалежності і компетентності дітей, сприяння залученню їх до щоденних видів діяльності та зменшення проблем з поведінкою, сприяння відповідній соціальній взаємодії між дітьми [7]. Додатково, таке середовище повинно бути спрямоване на підвищення рівня актуального розвитку соціально-адаптаційних, комунікативних умінь дітей, формування життєвої компетентності учнів, а також сприяння появі позитивних рис особистості, таких як інтерес до спілкування, ініціативність в ситуаціях взаємодії та комунікативна культура.

Дослідники виділяють три основні складові корекційно-розвивального середовища: фізичне, соціальне та структурне середовище.

Перша із складових (фізичне середовище) включає в себе фізичний простір, дизайн приміщення та інші його фізичні характеристики, такі як освітлення, температурний режим та інш.). Для його організації необхідно враховувати наступні аспекти:

- Планування та організація простору: фізичне середовище має бути організоване з урахуванням потреб дітей з порушенням розвитку. Необхідно враховувати різноманітність рухів, розміщення обладнання та меблів, щоб забезпечити безпеку та комфортні умови для навчання та розвитку.

- Надання можливості для експериментування: фізичне середовище має бути різноманітним та забезпечувати можливість для дітей здійснювати експерименти та взаємодіяти з предметами навколишнього світу.

- Забезпечення індивідуальної комфортності: необхідно забезпечити комфортні умови для дітей з різними особливостями. Наприклад, можна використовувати спеціальні меблі для дітей з обмеженою можливістю руху, контрастні кольори для дітей з порушеннями зору тощо.

- Залучення дітей до трансформації середовища: фізичне середовище має бути гнучким та змінюватись залежно від потреб дітей та цілей корекційно-розвивального процесу. Дітей можна залучати до трансформації середовища через спільну діяльність та співпрацю з педагогом. Фізичне середовище має бути забезпечене м'якими ігровими модулями, які діти можуть використовувати для творення свого власного, комфортного саме для них простору.

- Необхідно забезпечити достатню кількість матеріалів, що відповідають пізнавальним можливостям дитини, не перенасичуючи при цьому осередки предметним матеріалом. Важливо, щоб осередки були продумані відповідно до змісту освітнього процесу, та плану освітньої роботи.

- Гнучкість дизайну – можливість швидко змінювати конфігурацію освітнього середовища та форми роботи під час занять завдяки наявності мобільних робочих місць для індивідуальної, групової та колективної роботи.

Для ефективної організації корекційно-розвивального простору на фізичному рівні необхідно враховувати різні потреби всіх учасників освітнього процесу (дітей, педагогів та батьків), створюючи зони, призначені для навчання, творчості, рухливих ігор, вільної діяльності, зберігання наочності та навчальних матеріалів, експозиції та інших видів роботи і відпочинку. Крім того, важливо забезпечити ергономічність меблів з урахуванням ростових характеристик користувачів та наявності необхідних підставок для приладдя на стільниці, заокруглених кутів стільниць, спинок та сидінь. Також необхідно уникати надлишкового нагромадження та включати до простору лише необхідні речі, а вікна слід прикрашати з міркувань естетики, уникаючи надмірного декору та візуального шуму. Баланс у візуальній стимуляції також важливий, і для досягнення гармонійного середовища слід розумно використовувати кольори в дизайні, малюнки в оздобленні та наочності., що буде сприяти створенню гармонійного середовища, яке не відволікає увагу від навчання. При цьому враховується використання поверхні стін для розміщення дитячих творчих робіт, що створює враження того, що простір належить усім дітям [2].

Наступною складовою корекційно-розвивального середовища є соціальна

його складова, яка включає в себе людей, що є учасниками процесу корекційно-розвивальної роботи, включаючи педагогів, дітей та їх батьків. Оптимальне соціальне середовище визначає ефективну роботу з дітьми, які мають порушення розвитку, що забезпечується підтримкою співпраці між учасниками освітнього процесу, створенням сприятливих умов для розвитку соціальних відносин та навичок спілкування у дітей, підтримкою позитивної атмосфери в закладі та дотриманням принципів інклюзивної освіти. Для створення оптимального соціального середовища важливо, щоб педагоги розуміли та поважали різноманіття, характерне для дітей з порушеннями розвитку.

Взаємодія з однолітками сприяє розвитку соціальних навичок та підтримці емоційного благополуччя дітей з психофізичними порушеннями, тому соціальне середовище враховує і дитячі спільноти та спілкування між дітьми. Педагоги повинні створити сприятливу атмосферу в колективі, де кожен має можливість бути прийнятим та знайти своє місце, де підтримуються взаємовідносини дружби та співпраці.

Залучення батьків є важливим елементом соціального середовища. Корекційно-розвивальний процес повинен бути зорієнтованим на співпрацю з батьками, які повинні бути включені в процес прийняття рішень та визначення цілей для своєї дитини. Педагоги повинні забезпечити відкритий та довірчий діалог з батьками, де вони можуть обговорювати проблеми та шляхи вирішення, обмінюватись досвідом та взаємопідтримкою. Також важливо, щоб педагоги планували та проводили спільні заходи з батьками дітей, щоб підтримувати співпрацю та взаємодію між сім'єю та навчальним закладом [6].

Структурне середовище включає в себе організацію та планування корекційно-розвивального процесу у часі. Це означає, що потрібно чітко визначити мету та завдання корекційно-розвивального процесу, обрати оптимальні методи та засоби корекційно-розвивальної роботи з дітьми, визначити терміни та частоту проведення занять, контролювати прогрес дитини та вносити необхідні корективи у план роботи.

Висновки. Таким чином, особлива роль у вихованні дітей з порушеннями психофізичного розвитку відводиться оптимізації, удосконаленню корекційно-розвивального середовища. Цілеспрямовано організоване корекційно-розвиваюче середовище в закладі освіти грає велику роль у гармонійному розвитку та вихованні дітей цієї категорії. Розумно організоване освітнє середовище викликає у дітей почуття радості, емоційно позитивне ставлення до закладу освіти, збагачує новими враженнями та знаннями, вміннями та навичками, заохочує до активної творчої діяльності, сприяє інтелектуальному розвитку дітей із порушенням зору.

Список використаних джерел

1. Брушневська І. М. Корекційно-комунікативне розвивальне

середовище як умова формування комунікативного компонента мовленнєвої діяльності дітей п'ятого року життя із ЗНМ. *Освіта осіб з особливими потребами: шляхи розбудови*. 2017. Вип. 13. С. 62–71.

2. Малишева Н. Як створили освітнє середовище, яке мотивує, активізує, зберігає та розвиває. *Практика управління дошкільним закладом*. 2021. № 1. URL : <https://ezavdnz.mcfr.ua/867225> (дата звернення : 23.04.2023).

3. Низковська О. В. Як створити інноваційне розвивальне предметне середовище. *Вихователь-методист дошкільного закладу*. 2018. № 8. С. 12-19.

4. Резніченко І. С. Створення розвивального простору у групових приміщеннях дошкільного закладу. *Практика управління дошкільним закладом*. 2011. № 1. С. 4 – 11.

5. Розвивальне освітнє середовище в закладі дошкільної освіти: методичний посібник / укл. Л. Б. Міщенко; за ред. І. В. Удовиченко. Суми : Ніко, 2021. 52 с.

6. Софій Н., Найда Ю. Середовище, що належить дітям: poradnik для педагогів закладів дошкільної освіти. Київ : ЮНІСЕФ, 2019. 68 с.

7. Чеботарьова О. В. Організація корекційно-розвивального простору в системі освіти дітей з інтелектуальними порушеннями. *Соціальна і життєва практика дітей з інтелектуальними порушеннями в умовах навчально-реабілітаційних центрів : практико зорієнтований посібник* / За ред. к.істор.н І. Г. Єрмакова, к.психол.н К. С. Тороп, к.пед.н К. В. Рейди. Дніпро : Інновація, 2018. С. 77-81.

СОЦІОКУЛЬТУРНИЙ АСПЕКТ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ МАЙБУТНІХ ПЕДАГОГІВ У СУЧАСНОМУ ЗАКЛАДІ ВИЩОЇ ОСВІТИ

Василенко О. М., Златіна К. Л.

Актуальність проблеми. Сучасна освітня парадигма визначає пріоритетним напрямом фахової підготовки майбутніх педагогів формування соціокультурної компетентності як основного компонента структури загальної підготовки й розвитку особистості.

Інтеграція системи вищої освіти України до Європейського освітянського простору, визначення у зв'язку з цим стратегічних завдань державної освітньої політики, потребують якісно нового рівня професійно-практичної підготовки конкурентоспроможних фахівців. Сьогодні освіта виступає пріоритетною сферою соціально-економічного і духовно-культурного розвитку держави, важливим механізмом трансляції і відтворення культурних цінностей суспільства, головним детермінантом процесу життєтворчості кожної особистості.